MARCI TVLlij Ciceronis de FaTO LIBER.

PARISIIS,

Ex Typographia Thomæ Richardi sub Bibliis aureis, è regione collegij Remensis.

1558.

RWIB 8-97-6

De Sacramentis

Sic disputationibus et notabilibus causarum
[illegible] futuri quia disputationum
non incidit progredimur ut omnia
fiant patent necessario et magis [illegible]
[illegible] et [illegible] et
quomodo [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

M. Tullij Ciceronis

DE FATO LIBER.

Quia pertinet ad mores (quos ἤθη Græci vocant) nos eã partem philosophiæ de moribus appellare solemus: sed decet augentem linguam Latinam, nominare morale. explicãdaq; vis est ratióq; enunciationum, quæ Græci ἀξιώματα vocant, quæ de re futura quũ aliquid dicunt, déque eo quod possit fieri aut non possit, quam vim habeant, obscura quæstio est, quã περὶ δυνατῶν Philosophi appellant, totáque est logice, quam rationem disserendi voco. Quod autem in aliis libris feci, qui sunt de natura Deorum, itémque in his quos de diuinatione edidi, vt in vtranque partem perpetua explicaretur oratio, quò facilius id à quoque probaretur, quod cuique maxime probabile videretur, id in hac disputatione de Fato, casus quidam ne facerem impediuit. Nam quum essem in Puteolano, Hirciúsque noster Consul designatus iisdem in locis, vir nobis amicissimus, & iis studiis, in quibus nos à pueritia viximus, deditus, multum vna eramus, maxime nos quidem exquirentes ea consilia quæ ad pacem & ad cõcordiam ciuium pertinerent. Quum enim omnes post interitum Cesaris nouarum perturbationum causæ quæri viderentur, hisque esse occurrendum putaremus, omnis ferè nostra in his deliberationibus consu-

mebatur oratio, idque & sæpe aliàs, & quodam liberiore quàm solebã, & magis vacuo ab interuentoribus die, quum ad me ille venisset, primò ea quæ erant quotidiana, & quasi legitima nobis de pace & de otio dicta sunt: quibus actis, Quid ergo, inquit ille, quoniam oratorias exercitationes non tu quidem, vt spero, reliquisti, sed certè philosophiam illis antepositisti, possúmne aliquid audire? Tu verò, inquam, vel dicere. Nec enim quod recte existimas, oratoria illa studia deserui, quibus etiam te incendi, quanquam flagrantissimum acceperam: nec ea quæ nunc contrecto minuunt, sed augent potius illam facultatem. Nam cum hoc genere philosophiæ quod nos sequimur, magnam habet orator societatem. Subtilitatem enim ab Academia mutuatur, & ei vicissim reddit vbertatem orationis, & ornamenta dicendi. Quamobrem, inquam, quoniam vtriusque studij nostra possessio est, hodie vtro frui malis, optio sit tua. Tum Hircius, Gratissimum, inquit, & tuorum omnium simile. Nihil enim vnquam abnuit meo studio voluntas tua. Sed quoniam rhetorica mihi vestra sat nota, téq; in his & audiuimus sæpe & audiemus, atque hanc Academicorum contra propositum disputandi consuetudinem, indicant te suscepisse Tusculanæ disputationes, proponere aliquid ad quod audiam, si tibi non est molestum, volo. An mihi, inquam, potest quicquam esse molestũ, quod tibi gratum futurum sit? Sed ita audies, vt Romanum hominem, vt timidè ingredientem ad hoc genus disputandi, vt longo interuallo hæc studia repetẽtem. Ita, inquit, audiam te disputantem, vt ea lego quæ scripsisti, proinde ordire. * Consideremus Hirci, quorum in aliis, vt in Antipatro poeta, vt in brumali die natis, vt in simul ægrotantibus fratribus, vt in

vrina, vt in vnguibus, vt in reliquis eiusmodi, naturæ contagio valet: quam ego non tollo, vis est nulla fatalis. in aliis autem fortuita quædam esse possunt, vt in illo naufragio, vt in Icadio, vt in Daphyta. Quædam etiam Possidonius, pace magistri dixerim, comminisci videtur. Sunt, inquam, absurda. Quid enim? si Daphytæ fatum fuit, ex equo cadere, atque ita perire: ex hoc ne equo, qui quum equus non esset, nomen habebat alienum? aut Philippus hasce in capulo quadrigulas vitare monebatur? Quasi verò capulo sit occisus? Quid autem hoc magnum, naufragum illum sine nomine in riuo esse lapsum? quanquam huic quidem hic scribit prædictum in aqua esse pereundum. Ne hercule Icadij quidem prædonis video fatũ vllum. Nihil enim scribit ei prædictũ. Quid mirũ igitur, ex spelunca saxum in crura eius incidisse? Puto enim, etiam si Icadius tũ in spelunca no fuisset, saxum tamen illud casurum fuisse. Nam aut omnino nihil est fortuitum, aut hoc ipsum potuit euenire fortuna. Quæro igitur, atq; hoc late patebit, si fati omnino nullum nomen, nulla natura, nulla vis esset, & fortè, temerè, casu, aut pleraq; fierent, aut omnia, num aliter ac nunc euenirent, euenirẽt? Quid ergo attinet inculcare fatum, quum sine fato ratio omnium rerum ad naturam fortunámve referatur? Sed Possidonium, sicut æquum est, cum bona gratia dimittamus, ad Chrysippi laqueos reuertamur. Cui primum quidem de ipsa rerum contagione respondeamus, reliqua postea persequemur. Inter locorum naturas quantum intersit videmus, alios esse salubres, alios pestilentes: in aliis esse pituitosos, & quasi redundates, in aliis exiccatos atque aridos, multáque sunt alia quæ inter locum & locum plurimùm differant. Athenis tenue cælum,

ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis, itaque pingues Thebani, & valentes. tamen neque illud tenue cœlum efficiet, vt aut Zenonem quis, aut Arcesilam, aut Theophrastum audiat: neque crassum, vt Nemea potius quàm Isthmo victoriam petat. Disiunge longius. Quid enim loci natura afferre potest, vt in porticu Pompeij potius, quàm in campo ambulemus? tecum, quàm cum alio? Idibus potius, quàm Calendis? Vt igitur ad quasdam res natura loci pertinet, & operatur aliquid, ad quasdam autem nihil: sic affectio astrorum valeat, si vis, ad quasdam res: ad omnes certè non valebit. At enim quoniam in naturis hominum dissimilitudines sunt, vt alios dulcia, alios subamara delectent, alij libidinosi, alij iracundi, aut crudeles, aut superbi sint, alij talibus vitiis abhorreant. Quoniam igitur, inquit, tantum natura à natura distat, quid mirum est, has dissimilitudines ex differentibus causis esse factas? Hæc disserens, qua de re agatur, & in quo causa consistat, non videt. Non enim si alij ad alia propensiores sint propter causas naturales & antecedentes, idcirco etiam nostrarum voluntatum atque appetitionum sunt causæ naturales & antecedentes. Nam tum nihil esset in nostra potestate, si ita res se haberet: nunc verò fatemur, acuti hebetesne, valentes imbecillíne simus, non esse id in nobis. Qui autem ex eo cogi putat, ne vt sedeamus quidem, aut ambulemus, voluntatis esse, is non videt quæ quanque rem res consequatur. Vt enim & ingeniosi & tardi ita nascantur antecedentibus causis, itémque valentes & imbecilli: non sequitur tamen, vt etiam sedere eos, & ambulare, & rem agere aliquam, principalibus causis definitum & cõstitutum sit. Stilphonẽ Megareum philosophum,

acutum ſanè hominem, & probatum temporibus illis accepimus. Hunc ſcribunt ipſius familiares & ebrioſum & mulierosum fuiſſe. Neque hoc ſcribunt vituperantes, ſed potius ad laudem: vitioſam enim naturam ab eo ſic edomitam & compreſſam eſſe doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis veſtigium viderit. Quid? Socratem nónne legimus quemadmodum notarit Zopyrus phyſiognomon, qui ſe profitebatur hominum mores naturáſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere? ſtupidum eſſe Socratem dixit & bardum, quod iugula concaua non haberet: obſtructas eas partes & obturatas eſſe dicebat. Addidit etiam mulierosum: in quo Alcibiades cachinnum dicitur ſuſtuliſſe. Sed hæc ex naturalibus cauſis vitia naſci poſſunt: extirpari autem & funditus tolli, vt is ipſe qui ad ea propenſus fuerit, à tantis vitiis auocetur, non eſt id poſitum in naturalibus cauſis, ſed in voluntate, ſtudio, diſciplina. quæ tolluntur omnia, ſi vis & natura fati ex diuinationis ratione firmabitur. Etenim ſi eſt diuinatio, qualibúſnam à preceptis artis proficiſcitur? Præcepta appello, quæ dicuntur græcè θεωρήματα. Non enim credo nullo præcepto aut cæteros artifices verſari in ſuo munere, aut eos qui diuinatione vtantur, futura prædicere. Sunt igitur aſtrologorum præcepta huiuſmodi: Si quis, verbi cauſa, oriente Canicula natus eſt, is in mari non morietur. Vigila Chryſippe, ne tuam cauſam, in qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio eſt, deſeras. Si enim verum eſt quod ita connectitur, Si quis oriente Canicula natus eſt, in mari non morietur: illud quoque verum eſt, Si Fabius oriente Canicula natus eſt, Fabius in mari non morietur. Pugnant igitur hæc inter ſe, Fabium oriente Canicula

natum esse, & Fabium in mari moriturum: & quoniam certum in Fabio ponitur, natum esse eum Canicula oriente, hæc quoque pugnant, & esse Fabiũ, & in mari esse moriturum. Ergo hęc quoque coniunctio est ex repugnantibus, & est Fabius, & in mari Fabius morietur: quod vt propositum est, ne fieri quidem potest: ergo illud, morietur in mari Fabius, ex eo genere est quod fieri non potest. Omne igitur quod falsum dicitur in futuro, id fieri non potest. At hoc Chrysippe minimè vis, maximéque tibi de hoc ipso cum Diodoro certamen est. Ille enim id solùm fieri posse dicit, quod aut sit verum, aut futurum sit verum: & quicquid futurum sit, id dicit fieri necesse esse: & quicquid non sit futurum, id negat fieri posse. Tu & quæ non sint futura, posse fieri dicis, vt frangi hanc gemmam, etiã si id nunquam futurum sit: neq; necesse fuisse Cypselum regnare Corinthi, quanquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset. At si ista comprobabis diuina prædicta, & quæ falsa in futuris dicuntur, in his habemus vt ea fieri non possint: vt si dicatur, Africanum Carthagine potiturum, & si verè dicatur de futuro, idque ita futurũ sit, dicas esse necessariũ: quæ est tota Diodori vobis inimica sententia. Etenim si illud verè connectitur, Si oriente Canicula natus es, in mari non moriere: primúmque quod est in conexo, natus es oriente Canicula, necessariũ est: omnia enim vera in præteritis necessaria sunt, vt Chrysippo placet, dissentienti à magistro Cleanthe, quia sunt immutabilia, nec in falsum è vero præterita possunt couerti. Si igitur quod primum in conexo est, necessarium est, fit etiam quod consequitur necessarium: quanquam hoc Chrysippo non videtur valere in omnibus: sed tamen si naturalis est causa, cur in mari Fabius

nō moriatur, in mari Fabius mori nō potest. Hoc loco Chrysippus æstuans falli sperat Chaldæos, cæterosq; diuinos: neq; eos vsuros esse coniunctionibus, vt ita sua præcepta pronuncient, si quis natus est oriente Canicula, is in mari nō morietur: sed potius ita dicant, non & natus est quis oriente Canicula, & is in mari morietur. O licentia iocularem: ne ipse incidat in Diodorum, docet Chaldæos quo pacto eos exponere precepta oporteat. Quæro enim, si Chaldei ita loquantur, vt negationes infinitarum coniunctionum potius, quàm infinita connexa ponant, cur idem medici, cur geometræ, cur reliqui facere non possint? Medicus in primis, quod erit ei perspectum in arte, non ita proponet, si cui venæ sic mouentur, is habet febrem: sed potius illo modo, non & huic venæ sic mouentur, & is febrem non habet. Itémque geometres non ita dicet, si in sphæra maximi orbes sunt, medij inter se diuiduntur: sed potius illo modo, non & sunt in sphæra maximi orbes, & hi non medij inter se diuiduntur. Quid est quod non possit isto modo ex connexo transferri ad coniunctionum negationem? Et quidem aliis modis easdem res efferre possumus. Modò dixi, si in sphæra maximi orbes sunt, medij inter se diuiduntur: possum dicere, quia in sphera maximi orbes erunt. Multa sunt genera enunciadi, nec vllum distortius quàm hoc, quo Chrysippus sperat Chaldæos contentos Stoicorum causa fore, illorum tamen nemo ita loquitur: Maius est enim has contortiones orationis, quàm signorum ortus, obitúsque perdiscere. Sed ad illam Diodori contentionem, quam Ἐιδυάτους appellant, reuertamur. in qua quid valeat id quod fieri possit, anquiritur. Placet ergo Diodoro id solùm fieri posse, quod aut verum sit, aut verum

futurum sit: qui locus attingit hanc quæstionem, nihil fieri quod non necesse fuerit: & quicquid fieri possit, id aut esse iam, aut futurum esse: nec magis comutari ex veris in falsa ea posse, quæ futura sunt quidem, quam ea quæ facta sunt: sed in factis immutabilitatem apparere: in futuris quibusdam, quia non apparent, ne necesse quidem videri: vt in eo qui mortifero morbo vrgeatur, verum sit, hic morietur hoc morbo: at hoc idē si verè dicatur in eo, in quo vis morbi tāta non appareat, nihilominus futurum sit. Ita fit, vt commutatio ex vero in falsum ne in futuro quidem vlla fieri possit. Nam, morietur Scipio, talem vim habet, vt, quanquam de futuro dicetur, tamen id non possit conuerti in falsum: de homine enim dicitur, cui necesse est mori. Sic si diceretur, morietur noctu in cubiculo suo vi oppressus Scipio, verè diceretur. Id enim fore diceretur, quod esset futurum. Futurum autē fuisse, ex eo, quia factum est, intelligi debet: nec magis erat verum, morietur Scipio, quàm, morietur illo modo: nec minus necesse est mori Scipioni, quàm illo modo mori: nec magis immutabile ex vero in falsum, necatus est Scipio, quàm, necabitur Scipio. Nec quū hæc ita sint, est causa cur Epicurus fatum extimescat, & ab atomis petat præsidium, eásque de via deducat, & vno tempore suscipiat res duas inenodabiles: vnā, vt sine causa fiat aliquid: ex quo existet, vt de nihilo quippiam fiat: quod nec ipsi, nec cuiquam Physico placet: alteram, vt quum duo indiuidua per inanitatem ferantur, alterum è regione moueatur, alterum declinet. Licet enim Epicuro concedenti omne enunciatum aut verum aut falsum esse, non vereri ne omnia fato fieri sit necesse. Non enim æternis causis naturæ necessitate manantibus,

verum est id, quod ita enũciatur, Descendit in Academiam Carneades, nec tamen sine causis: Sed interest inter causas fortuitò antegressas, & inter causas cohibentes in se efficientiam naturalem. Ita & semper verum fuit, morietur Epicurus, quũ duos & septuaginta annos vixerit, Archonte Pytharato: neque tamen erant causæ fatales cur ita accideret: sed quod ita cecidisset, certè casurum, sicut cecidit, fuit. Nec ij qui dicũt immutabilia esse quæ futura sint, nec posse verum futurum conuerti in falsum, fati necessitatem confirmant, sed verborum vim interpretantur. At qui introducunt causarum seriem sempiternam, hi mentem hominis voluntate libera spoliatam, necessitate fati deuinciunt. Sed hæc hactenus: alia videamus. Concludit enim Chrysippus hoc modo, Si est motus sine causa, non omnis enũciatio, quod ἀξίωμα dialectici appellant, aut vera aut falsa erit. Causas enim efficientes quod non habebit, id nec verum nec falsum erit: omnis autem enũciatio aut vera aut falsa est: motus ergo sine causa nullus est. Quod si ita est, omnia quæ fiunt, causis fiunt antegressis. Id si ita est, fato omnia fiunt. Efficitur ergo fato fieri quæcunque fiant. Hic primum si mihi libeat assentiri Epicuro, & negare omnem enunciationem aut veram esse aut falsam, eam plagam potius accipiam, quàm fato omnia fieri comprobem. Illa enim sententia aliquid habet disputationis, hæc vero non est tolerabilis. Itaque contendit omnes neruos Chrysippus, vt persuadeat omne ἀξίωμα aut verum esse aut falsum. Vt enim Epicurus veretur, ne si hoc concesserit, concedendum sit fato fieri quæcunque fiant: si enim alterutrum ex æternitate verum sit, esse id etiam certum: & si certum, etiam ne-

cessarium: ita & necessitatem & fatum confirmari putat. Sic Chrysippus metuit, ne si nō obtinuerit, omne quod enūcietur, aut verum esse, aut falsum, non teneat omnia fato fieri & ex causis æternis rerum futurarum. Sed Epicurus declinatione atomi vitari fati necessitatem putat: itaque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagam, quū declinat atomus interuallo minimo, id appellat ἐλάχιστον. quam declinationem sine causa fieri, si minus verbis, re cogitur cōfiteri: non enim atomus ab atomo pulsa declinat. Nam qui potest pelli alia ab alia, si grauitate feruntur ad perpendiculum corpora indiuidua rectis lineis, vt Epicuro placet? Sequitur enim, vt si alia ab alia nunquam depellatur, ne contingat quidem alia aliam. Ex quo efficitur, vt iam si sit atomus, eáque declinet, declinare sine causa. Hāc rationē Epicurus induxit ob eam rē, quòd veritus est, ne si semper atomus grauitate feratur naturali ac necessaria, nihil liberum nobis esset, quum ita moueretur animus vt atomorum motu cogeretur. Hinc Democritus author atomorum accipere maluit necessitate omnia fieri, quàm à corporibus indiuiduis naturales motus auellere. Acutius Carneades, qui docebat posse Epicureos suam causam sine hac commentitia declinatione defendere. Nam quum doceret esse posse quendam animi motum voluntarium, id fuit defendi melius, quàm introducere declinationem, cuius præsertim causam reperire non possunt: quo defenso, facilè Chrysippo possent resistere. Quum enim concessissent motum nullum esse sine causa, non concederent omnia quæ fierent, fieri causis antecedentibus. Voluntatis enim nostræ non esse causas externas & antecedentes. Communi igitur consuetudine sermonis abuti-

mur, quum ita dicimus, velle aliquid quempiam aut nolle sine causa. Ita enim dicimus sine causa, vt dicamus sine externa & antecedenti causa, non sine aliqua. Vt quũ vas inane dicimus, non ita loquimur vt physici, quibus inane esse nihil placet: sed ita, vt verbi causa, sine aqua, sine vino, sine oleo vas esse dicamus. Sic quum sine causa animum moueri dicimus, sine antecedente & externa causa moueri, non omnino sine causa dicimus. De ipsa atomo dici potest, quum per inane moueatur grauitate & pondere, sine causa moueri, quia nulla causa accedat extrinsecus. Rursus autem ne omnes à physicis irrideamur, si dicamus quicquam fieri sine causa, distinguendum est, & ita dicendum, ipsius indiuidui hanc esse naturam, vt pondere & grauitate moueatur, eámque ipsam esse causam cur ita feratur. Similiter ad animorum motus voluntarios non est requirenda externa causa. Motus enim voluntarius eam naturam in se ipse continet, vt sit in nostra potestate, nobísque pareat, nec id sine causa. Eius enim rei causa, ipsa natura est. Quod quũ ita sit, quid est cur non omnis pronunciatio, aut vera aut falsa sit? nisi concesserimus fato fieri quæcunque fiant. quia futura, inquit, vera non possunt esse ea, quæ causas cur futura sint non habent. Habeant igitur causas necesse est, vt ea quæ vera sunt, ita quum euenerint, fato euenerint. Confectum negotium: siquidem tibi concedendum est, aut fato omnia fieri, aut quicquam posse fieri sine causa. An aliter hæc enũciatio vera esse non potest, capiet Numantiam Scipio, nisi ex æternitate causa causam serens hoc erit effectura? An hoc falsum potuisset esse, si esset sexcentis seculis antè dictum? Et si tum non esset vera hæc enunciatio, capiet Nu-

mantiam Scipio: ne iam quidem vera est hæc enunciatio, capiet Numantiam Scipio. Potest igitur quicquam factum esse, quod non verum fuerit futurum esse. Nam vt præterita ea vera dicimus, quorum superiore tempore vera fuerunt instantia: sic futura, quorum consequenti tempore vera erunt instantia, ea vera dicemus: nec si omne enunciatum aut verum aut falsum est, sequitur ilico esse causas immutabiles, eásque æternas, quæ prohibeant quicquam secus cadere, atque casurum sit. Fortuitæ sunt causæ, quæ efficiant vt veræ dicantur: quæ ita dicentur, Veniet in Senatum Cato: non inclusæ in rerum natura atque mundo. & tamen tam est immutabile vẽturum, quùm est verum, quàm venisse: nec ob eam causam fatum, aut necessitas extimescenda est. etenim erit confiteri necesse, si hoc enunciatum, Veniet in Tusculanum Hortensius, verum non est, sequitur vt falsum sit. quorum isti neutrum volunt: quod fieri non potest. Nec nos impediet illa ignaua ratio quę dicitur. Appellatur enim quidam à Philosophis ἀργὸς λόγος. cui si pareamus, nihil est omnino quod agamus in vita. Sic enim interrogant, Si fatum tibi est ex hoc morbo conualescere, siue tu medicum adhibueris, siue non, conualesces. Item, Si fatum tibi est ex hoc morbo non conualescere, siue medicum adhibueris, siue non, non conualesces. Et alterutrum fatum est. Medicum ergo adhibere nihil attinet. Rectè genus hoc interrogationis ignauum atque iners nominatum est, quòd eadem ratione omnis è vita tolletur actio. Licet etiam immutare, vt fati nomen ne adiungas, & eandem tamen sententiam teneas, hoc modo: Si ex æternitate verum hoc fuit, ex isto morbo conualesces: siue adhibueris medicum, siue non, conua-

lesces. Itémque, si ex æternitate hoc falsum fuit, ex isto morbo non conualesces: siue adhibueris medicum, siue non adhibueris, non conualesces. Deinde cætera. Hæc ratio à Chrysippo reprehēditur. Quædam enim sunt, inquit, in rebus simplicia, quædam copulata, Simplex est, morietur eo die Socrates. Huic, siue quid fecerit, siue non fecerit, finitus est moriendi dies. At si ita fatum sit, nascetur OEdipus Laio, non poterit dici, siue fuerit Laius cum muliere, siue non fuerit. Copulata enim res est & cōfatalis. Sic enim appellat, quia ita fatū sit, & concubituru cum uxore Laium, & ex ea OEdipum procreaturum. ut si esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo, & referret aliquis, Ergo siue habuerit aduersarium, siue non habuerit, luctabitur, erraret. Est enim cōpulatum, luctabitur, quia sine aduersario nulla luctatio est. Omnes igitur istius generis captiones eodem modo refelluntur. Siue tu adhibueris medicum, siue non adhibueris, cōualesces, captiosum. Tam enim est fatale medicum adhibere, quam conualescere. Hæc, ut dixi, confatalia ille appellat. Carneades genus hoc totum non probat, & nimis inconsideratè concludi hanc rationē putabat: itaque premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam: cuius erat hæc conclusio, Si omnia antecedentibus causis fiunt, omnia naturali colligatione consertè contextéque fiunt: quod si ita est, omnia necessitas efficit. Id si verum est, nihil est in nostra potestate. Est autē aliquid in nostra potestate. At si omnia fato fiunt, omnia causis antecedētibus fiunt: non igitur fato fiunt quæcunque fiunt. Hoc arctius astringi ratione non potest. Nam si quis velit idem referre, atque ita dicere, Si omne futurum ex æternitate verum est, ut ita certè eueniat,

quemadmodum sit futurum, omnia necesse est colligatione naturali consertè contextéque fieri: nihil dicat. Multum enim differt, vtrũ causa naturalis ex æternitate, futura vera efficiat: an etiàm sine æternitate naturali, futura quæ sint, ea vera esse possint intelligi. Itaque dicebat Carneades, ne Apollinem quidem futura posse dicere, nisi ea, quorum causas natura ita cõtineret, vt ea fieri necesse esset. Quid enim spectãs deus ipse diceret, Marcellum eum, qui ter Cos. fuit, in mari esse periturum? Erat hoc quidem verum ex æternitate, sed causas id efficientes non habebat. ita ne preterita quidem ea, quorum nulla signa tanquam vestigia extarent, Apollini nota esse censebat, quo minus futura: Causis enim efficientibus quanque rem cognitis, posse denique sciri quid futurum esset. Ergo nec de OEdipode potuisse Apollinem prædicere, nullis in rerum natura causis propositis, cur ab eo patrem interfici necesse esset, nec quicquam eiusmodi. Quocirca si Stoicis, qui omnia fato fieri dicunt, consentaneum est huiusmodi oracula, cæteráque quæ ad diuinationem pertinent, comprobare: iis autem qui quæ futura sunt, ea vera esse ex æternitate dicunt, non idem dicendum est: vide ne non eadem sit illorum causa & Stoicorum. Hi enim vrgentur angustius, illorum ratio soluta ac libera est. Quòd si concedatur nihil posse euenire nisi causa antecedente, quid proficiatur si ea causa non ex æternis causis apta ducatur? Causa autem ea est, quæ id efficit cuius est causa, vt vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Itaque non sic causa intelligi debet, vt quod cuique antecedat, id ei causa sit, sed quod cuique efficienter antecedat. Nec quòd in campum descenderim, id fuisse causæ cur

pila luderem. Nec Hecubam causam fuisse interitus Troianis, quòd Alexandrum genuerit: nec Tyndareum Agamemnoni, quòd Clytemnestram. Hoc enim modo viator quoq; bene vestitus causa grassatori fuisse diceretur, cur ab eo spoliaretur. Ex hoc genere illud est Ennij,

Vtinam ne in nemore Pelio securibus
Cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes.

Licuit vel altius, Vtinam ne in Pelio nata vlla vnquam esset arbor: etiam suprà, Vtinam ne esset mons vllus Pelius: similitérque superiora repetentem regredi in infinitum licet,

Né've inde nauis inchoandæ exordium Cepisset.

Quorsum hæc præterita? quia sequitur illud,

Nam nunquam hera errans mea, domo efferret pedem
Medea, animo ægro, amore sæuo saucia.

Non vt eæ res causam afferrent amoris. Interesse autem aiunt, vtrum eiusmodi quid sit sine quo aliquid effici non possit, aut eiusmodi cum quo effici aliquid necesse sit. Nulla igitur earum est causa, quia nulla earum rerum sua vi efficit, cuius dicitur causa. Nec id sine quo quippiam non fit, causa est, sed id quod quum accessit, id, cuius est causa, efficit necessarió. Nondum enim vlcerato serpentis morsu Philocteta, quæ causa in rerum natura continebatur, fore, vt is in insula Lemno linqueretur? pòst autem causa fuit propior, & cum exitu iunctior. Ratio igitur euentus aperit causam, sed ex æternitate vera fuit hæc enunciatio. Relinquetur in insula Lemno Philoctetes: nec hoc ex vero in falsum poterat conuerti: necesse est enim in rebus contrariis duabus. (Cōtraria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait quid, alterū negat.) Ex his igitur necesse est inuito Epi-

curo, alterum verum esse, alterum falsum: vt sauciabitur Philocteta, omnibus antè seculis verum fuit: non sauciabitur, falsum. Nisi fortè volumus Epicureorum opinionem sequi, qui tales enunciationes nec veras, nec falsas esse dicunt: aut quum id pudet, illud tamen dicunt quod est impudentius, veras esse ex contrariis disiunctiones: sed quæ in his enunciata essent, eorum neutrum esse verum. O admirabilem licentiam, & miserabilem inscitiam disserẽdi. Si enim aliquid in eloquẽdo nec verũ nec falsum est, certè id verum non est: quod autem verum nõ est, quî potest non falsum esse? aut quod falsum non est, quî potest non verum esse? Tenebitur id quod à Chrysippo defenditur. Omnem enunciationem, aut veram aut falsam esse, ratio ipsa coget, & ex æternitate quædam vera esse, & ea non esse nexa causis eternis, & à fati necessitate esse libera. Ac mihi quidem videtur, quum duæ sentẽtiæ fuissent veterum philosophorum, vna eorum, qui censerent omnia ita fato fieri, vt id fatum vim necessitatis afferret, in qua sententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit: altera eorum, quibus viderentur sine vllo fato esse animorum motus voluntarij: Chrysippus tanquam arbiter honorarius medium se ferre voluisse: sed applicat se ad eos potius, qui necessitate motus animos liberatos volunt. Dum autem verbis vtitur suis, delabitur in eas difficultates, vt necessitatem fati confirmet inuitus. Atque hoc si placet, quale sit, videamus in assensionibus, quas prima oratione tractaui. Eas enim veteres illi, quibus omnia fato fieri videbantur, vi effici & necessitate dicebant. Qui autem ab his dissentiebant, fato assensiones liberabant, negabántque fato assensionibus adhibi-

to,necessitatem ab his posse remoueri. iique ita disserebant: Si omnia fato fiunt,omnia fiunt antecedente causa: & si appetitus,illa etiam quæ appetitum sequuntur, ergo etiam assensiones. At si causa appetitus non est sita in nobis,ne ipse quidem appetitus est in nostra potestate: quod si ita est,ne illa quidem quæ appetitu efficiuntur, sita in nobis sunt. non sunt igitur neque assensiones,neque actiones in nostra potestate. Ex qua efficitur,vt neque laudationes iustæ sint, nec vituperationes,nec honores,nec supplicia. Quod quum vitiosum sit,probabiliter concludi putant, non omnia fato fieri,quæcunque fiant. Chrysippus autem quum & necessitatem improbaret, & nihil vellet sine præpositis causis euenire, causarum genera distinguit, vt & necessitatem effugiat, & retineat fatum. Causarum enim, inquit, aliæ sunt perfectæ & principales, aliæ adiuuantes & proximæ. Quamobrem quum dicimus omnia fato fieri causis antecedentibus, non hoc intelligi volumus, causis perfectis & principibus, sed causis adiuuantibus, antecedentibus & proximis. Itaque illi rationi, quam paulò ante conclusi, sic occurrit, Si omnia fato fiant, sequi illud quidem,vt omnia causis fiant antepositis: verùm non principalibus & perfectis, sed adiuuantibus & proximis. Quæ si ipsæ non sint in nostra potestate, non sequitur vt ne appetitus quidem sit in nostra potestate. At hoc sequeretur, si omnia perfectis & principalibus causis fieri diceremus, vt quum hæ causæ non essent in nostra potestate, ne ille quidem esset in nostra potestate. Quamobrem qui ita fatum introducunt, vt necessitatem adiungant, in eos valebit illa conclusio. Qui autem causas antecedentes non dicunt perfectas neque

principales, in eos nihil valebit. Quòd enim dicantur assensiones fieri causis antepositis, id quale sit, facilè à se explicari putant. Nam quanquam assensio non possit fieri nisi commota viso, tamen quum id visum proximã causam habeat, non principalem, hãc habet rationem, vt Chrysippus vult, quam dudum diximus, non vt illa quidem fieri possit, nulla vixerint secus excitata (necesse est enim assensionem viso cõmoueri) sed reuertitur ad cylindrum & ad turbinẽ suum, quæ moueri incipere, nisi pulsa, non possunt. Id autem quum accidit, suapte natura, quod superest, & cylindrum volui, & versari turbinem putant. Vt igitur, inquit, qui protrusit cylindrum, dedit ei principium motionis, volubilitatem autem non dedit: sic visum obiectum imprimet illud quidem, & quasi signabit in animo speciem suam, sed assensio nostra erit in potestate: eáque quemadmodum in cylindro dictum est, extrinsecus pulsa, quod reliquum est, suapte vi & natura mouebitur. Quòd si aliqua res efficeretur sine causa antecedente, falsum esset omnia fato fieri: sin omnibus quæcunque fiunt, verisimile est causam antecedere, quid afferri poterit, cur non omnia fato fieri fatendũ sit? modò intelligatur, quæ sit causarum distinctio ac dissimilitudo. Hęc quum ita sint à Chrysippo explicata, si illi qui negant assensiones fato fieri, fateantur tamen eas non sine viso antecedente fieri, alia ratio est: sed si concedunt anteire visa, nec tamen fato fieri assensiones, quòd proxima illa & continens causa non moueat assensionem, vide ne idem dicant. Neque enim Chrysippus concedens assensionis proximam & continentem causam esse in viso positam, neque eam causam esse ad assentiendum necessariam concedet: vt si omnia fato

fiant, omnia fiant causis antecedẽtibus & necessariis. Itémque illi qui ab hoc dissentiunt, confitentes non fieri assensiones sine præcursione visorum dicent, si omnia fato fierent eiusmodi, vt nihil fieret nisi prægressione causæ, confitendum esse fato fieri omnia. Ex quo facile intellectu est, quum vtrique patefacta atque explicata sententia sua ad eundem exitũ veniant, verbis eos nõ re dissidere. Omninóque quum hæc sit distinctio, vt quibusdã in rebus verè dici possit, quũ hæ causæ antegressæ sint, non esse in nostra potestate quin illa eueniant, quorum causæ fuerint: quibusdam autem in rebus causis antegressis, in nostra tamen esse potestate, vt illud aliter eueniat, hanc distinctionem vtrique approbant: sed alteri cẽsent, quibus in rebus quum causæ antecesserint, ita vt non sit in nostra potestate, vt aliter illa eueniant, illas fato fieri: quæ autem in nostra potestate sint, ab his fatum abesse. Hoc modo hanc causam disceptari oportet, non ab atomis errantibus, & de via declinantibus præsidium petere. Declinat, inquit, atomus. Primùm cur? aliam enim quandam vim motus habebunt à Democrito impulsionis, quam plagam ille appellat: à te Epicure grauitatis & ponderis. Quæ ergo noua causa in natura est, quæ declinet atomum? aut non sortiuntur inter se quæ declinent, quæ non? aut cur minimo declinẽt interuallo, maiore non? aut cur declinẽt vno minimo, non declinẽt duobus aut tribus? Optare hoc quidem est, non disputare. Nam neque extrinsecus impulsam atomum loco moueri & declinari dicis, neque in illo inani per quod feratur atomus, quicquam fuisse causæ, cur ea non è regione ferretur: nec in ipsa atomo mutationis aliquid factum est, quamobrem naturalem sui põderis motum

non teneret. Ita quum attulisset nullam causam quæ istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere videtur, quum id dicat, quod omnium mentes aspernentur ac respuant. Nec verò quisquã magis confirmare mihi videtur, non modò fatum, verumetiã necessitatem, & vim omnium rerum, sustulisséque motus animi voluntarios: quàm hic qui aliter obsistere fato fatetur se non potuisse, nisi ad has commentitias declinationes confugisset. Nam vt essent atomi, quas quidem esse mihi probari nullo modo potest, tamen declinationes istæ nunquam explicarentur. Nam si atomis vt grauitate ferantur, tributum est necessitate naturæ, quódque pondus nulla re impediente moueatur & feratur necesse est: illud quoque necesse est, declinare quibusdam atomis, vel si volunt omnibus naturaliter.

MVLTA DESVNT.

11